

ПОНЯТТЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ КОРУПЦІЙНИХ ПРОСТУПКІВ

CONCEPT AND CLASSIFICATION OF CORRUPTION SPEEDS

Лебедєва Т.О.,
аспірант

Науково-дослідного інституту публічного права

Стаття присвячена дослідженню поняття та класифікації корупційних проступків. Аналізуються існуючі підходи до поділу корупційних проступків на види, пропонується власне визначення поняття корупційного правопорушення.

Ключові слова: корупційний проступок, правопорушення, корупція, класифікація корупційних проступків.

Статья посвящена исследованию понятия и классификации коррупционных проступков. Анализируются существующие подходы к делению коррупционных проступков на виды, предлагается собственное определение понятия коррупционного правонарушения.

Ключевые слова: коррупционный проступок, правонарушение, коррупция, классификация коррупционных проступков.

The article is devoted to the study of the concept and classification of corruption misdemeanors. The existing approaches to the division of corruption offenses into species are analyzed, the actual definition of the concept of corruption offense is proposed.

Key words: corruption offenses, offenses, corruption, classification of corruption misdemeanors.

Постановка проблеми. З метою забезпечення ефективної та своєчасної протидії виявам корупції необхідно впроваджувати та постійно вдосконалювати заходи державної політики в цій сфері, оптимізувати заходи юридичної відповідальності в цій сфері та значну увагу приділяти питанням загальної та спеціальної превенції. До того ж першочерговим є не просто реалізація вказаних напрямів на практиці, а відпрацювання чіткого теоретичного розуміння корупції та корупційних проступків. На основі цього можливо буде вибудувати чітку модель протидії такого роду проступкам і розробляти й удосконалювати відповідне законодавство. З огляду на це визначення поняття корупційних правопорушень та їх класифікація є вельми актуальним питанням на сучасному етапі державно-правового розвитку України.

Стан дослідження. Вказаним питанням тією чи іншою мірою приділяли увагу А.Б. Агапов, Н.О. Єгорова, Н.Г. Калугіна, С.В. Максимов, О.І. Мізерій, О.І. Миколенко, Н.В. Селіхов, Ю.О. Тихомиров та інші вчені. Водночас питання визначення поняття та видів корупційних правопорушень на сучасному етапі державно-правового розвитку України є вельми важливим та актуальним.

Мета статті. Зважаючи на вищевказане, метою статті є дослідження поняття та класифікації корупційних проступків.

Виклад основного матеріалу. З огляду на теорію юридичної відповідальності, яка є різновидом відповідальності соціальної, зумовленої спільним життям людей і необхідністю їх взаємодії, корупційні порушення в теорії також можливо розглядати як соціальні порушення, різновидом яких є юридичні. Як приклад, це може мати місце під час порушення певних правил моралі, коли розмір винагороди є надзвичайно малим, і в цьому випадку постає питання про те, чи морально прийняти таку винагороду відповідній посадовій особі, при цьому з позицій права

прийняття такого матеріального блага не становить суспільної шкоди чи небезпеки. До того ж корупційні правопорушення, на відміну від аморальних корупційних проступків, заборонені нормами права та передбачають юридичну відповідальність. У юридичній літературі виділяють чотири основні види корупційних правопорушень: 1) цивільно-правові делікти; 2) дисциплінарні проступки; 3) адміністративні правопорушення; 4) злочини.

У фокусі нашого дослідження перебувають корупційні адміністративні проступки.

Загалом, адміністративний проступок – це юридичний факт, який є результатом протиправних дій (бездіяльності) і підставою для виникнення правовідносин у зв'язку з адміністративною відповідальністю. Зважаючи на це, можна виділити першу важливу ознаку адміністративного правопорушення – караність, адже вона безпосередньо пов'язана із застосуванням заходів адміністративної відповідальності. Повною мірою це стосується корупційного правопорушення.

Загальноприйнятим є виділення також такої ознаки адміністративного проступку, як суспільна шкода, оскільки внаслідок вчинення корупційного діяння заподіюється шкода або виникає загроза її заподіяння відповідним охоронюваним законом інтересам і відносинам.

Не менш важливим є наявність зв'язку між діями правопорушника та наслідками, які настали через учинення корупційного діяння.

Варто також зазначити, що адміністративне правопорушення є результатом свідомої та винної поведінки фізичної або юридичної особи, виявом волі й розуму правопорушника. Як відомо, вина може виражатися у формі умислу та необережності. Це повною мірою стосується також корупційних діянь.

Тож адміністративне правопорушення можна розглядати як особливий юридичний факт, який

є підставою виникнення правовідносин, пов'язаних з адміністративною відповідальністю.

Що ж до власне поняття адміністративного корупційного правопорушення, то зазначимо таке. Ю.О. Тихомиров та О.М. Трикоз пропонують використовувати таке визначення корупційних правопорушень: «проступки, що містять ознаки корупції, заборонені нормами права під загрозою юридичної відповідальності» [1]. Н.Г. Калугіна зазначає, що корупційним правопорушенням визнається суспільно небезпечне незаконне використання особою свого публічного статусу або незаконне надання вигід майнового чи немайнового характеру, або незаконне надання вигід особі, що володіє публічним статусом, для себе, близьких родичів, ділових партнерів [2, с. 56].

Відповідно до положень чинного Закону України «Про запобігання корупції», корупційне правопорушення – це діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною в частині 1 статті 3 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність. За таких умов, відповідно до частини 1 статті 3 цього Закону, суб'єктами, на яких поширюється дія цього Закону, є такі: 1) особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування: а) Президент України, Голова Верховної Ради України, його Перший заступник і заступник, Прем'єр-міністр України, Перший віцепрем'єр-міністр України, віцепрем'єр-міністри України, міністри, інші керівники центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України, та їхні заступники, Голова Служби безпеки України, Генеральний прокурор, Голова Національного банку України, Голова та інші члени Рахункової палати, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Голова Верховної Ради Автономної Республіки Крим, Голова Ради міністрів Автономної Республіки Крим; б) народні депутати України, депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутати місцевих рад, сільські, селищні, міські голови; в) державні службовці, посадові особи місцевого самоврядування; г) військові посадові особи Збройних сил України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України та інших утворених відповідно до законів військових формувань, крім військовослужбовців строкової військової служби, курсантів вищих військових навчальних закладів, курсантів вищих навчальних закладів, які мають у своєму складі військові інститути, курсантів факультетів, кафедр і відділень військової підготовки; г) судді, судді Конституційного Суду України, Голова, заступник Голови, члени, інспектори Вищої ради правосуддя, посадові особи секретаріату Вищої ради правосуддя, Голова, заступник Голови, члени, інспектори Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, посадові особи секретаріату цієї Комісії, посадові особи Державної судової адміністрації України, присяжні (під час виконання ними обов'язків у суді) та інші категорії осіб.

Залишається незрозумілим, чому законодавець, визначаючи поняття корупційного правопорушення, не вказав, що воно може мати наслідком адміністративну відповідальність, а не тільки кримінальну, дисциплінарну та цивільно-правову. Вирішення цього недоліку, на нашу думку, треба пов'язувати із внесенням відповідних змін до законодавства та викладення поняття корупційного правопорушення як діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною в частині 1 статті 3 Закону України «Про запобігання корупції», за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну, адміністративну та/або цивільно-правову відповідальність.

На нашу думку, визначаючи поняття корупційного адміністративного проступку, треба акцентувати увагу на тому, що такий вид проступку від інших відрізняє, перш за все, його об'єкт – це те, на що посягає особа, а саме – суспільні відносини, що охороняються адміністративним законодавством. Таким суспільним відносинам унаслідок здійснення адміністративного правопорушення завжди спричиняється соціальна шкода, тому що відбувається дестабілізація зв'язків у суспільстві. Дуже часто вчинення адміністративного правопорушення пов'язане із заподіянням реальної (фактичної) шкоди або загрозою її заподіяння [3, с. 33]. При цьому, як зазначають фахівці, проаналізувавши три рівні об'єктів корупційних адміністративних проступків, загальним об'єктом корупційних правопорушень є суспільні відносини, що мають дві ознаки: 1) вони регулюються нормами різних галузей права; 2) охороняються адміністративно-правовими санкціями. Родовим об'єктом корупційних правопорушень, передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення, є суспільні відносини, які визначають зміст і порядок законної діяльності суб'єктів владних повноважень, що встановлює законодавець. Під безпосереднім об'єктом мають на увазі ті конкретні суспільні відносини, поставлені під охорону закону, яким заподіюють шкоду правопорушенням, що підпадає під ознаки конкретного складу правопорушення. Зокрема, безпосереднім об'єктом корупційних правопорушень є суспільні відносини у сфері нормального функціонування публічної адміністрації, проходження публічної (державної) служби та пов'язані з ними фінансові, майнові та інші відносини [4].

Переходячи до класифікації корупційних адміністративних проступків, звернемо увагу на те, що такого роду класифікація – це їх розподіл на групи (категорії) залежно від того чи іншого критерію. Класифікація адміністративних проступків має і практичне, і теоретичне значення та необхідна для цілісного уявлення структури протиправних діянь, за які законодавством передбачена адміністративна відповідальність, для з'ясування специфіки окремих груп адміністративних проступків, а також для розуміння процесуального порядку притягнення винної особи до адміністративної відповідальності за проступки відповідної категорії [5, с. 43]. Отже, класифікація адміністративних корупційних проступків – це роз-

поділ їх на групи за спільними ознаками. Класифікація корупції, як вважає Є.Д. Скулиш, дає змогу розкрити багатоаспектність досліджуваної проблеми, сприяє виокремленню головних напрямів подальших досліджень причин та умов корупції на сучасному етапі і, як наслідок, виробленню конкретних правових, політичних, економічних та інших пропозицій щодо протидії зазначеному антисуспільному явищу, його локалізації та мінімізації [6, с. 213].

Дослідником Н.В. Селиховим виділяються такі види корупції, як елітарна (політична) та корупція посадових осіб. За об'єктом впливу в структурі державного механізму він виділяє такі види корупції, як корупція в органах законодавчої влади, корупція в органах виконавчої влади та корупція в судовій владі. За національним складом учасників корупційних відносин він виділяє транснаціональну (міжнародну) та внутрішньодержавну корупцію [7, с. 31–41]. Зважаючи на це, на нашу думку, можна, відповідно, виділити корупційні правопорушення в органах законодавчої, виконавчої та судової влади. Також можливо виокремити корупційні правопорушення транснаціонального та внутрішньодержавного рівнів.

О.І. Мизерій надає таку класифікацію видів корупційних правопорушень: 1) за статусом суб'єктів: а) корупція в органах влади, б) корупція в приватному секторі, в) корупція в політиці, чи політична корупція; 2) за рівнями: а) низова, б) верхівкова, в) вертикальна; 3) за ступенем суспільної небезпечності: а) корупція-проступок, б) корупція-злочин [8, с. 45].

Деякі вчені (наприклад, Н.О. Єгорова, С.В. Максимов та інші) використовують як головний критерій класифікації корупційних правопорушень їхню суспільну небезпеку [9, с. 19; 10, с. 45]. Вищевказані підходи до класифікації корупції підтверджують, що центральним елементом під час її класифікації є поняття корупційного правопорушення, форми її вияву.

Як зазначає Т.В. Ільєнок, до адміністративних корупційних деліктів належать такі: корупційні діяння; порушення спеціальних обмежень, встановлених для осіб, уповноважених на виконання функцій держави; невжиття керівниками заходів щодо боротьби з корупцією; умисне невиконання своїх обов'язків щодо боротьби з корупцією; порушення особою, уповноваженою на виконання функцій держави, вимог щодо декларування доходів, а саме неподання або подання неповних чи неправдивих відомостей про доходи та зобов'язання фінансового характеру; неподання або невчасне подання державним службовцем або іншою особою, уповноваженою на виконання функцій держави, відомостей про відкриття валютного рахунку в іноземному банку.

Висновки. Отже, адміністративне корупційне правопорушення – це діяння, що містить ознаки корупції, посягає на суспільні відносини у сфері нормального функціонування публічної адміністрації, проходження публічної (державної) служби та пов'язані з ними фінансові, майнові та інші відносини; вчинене відповідною особою, за яке законом встановлено адміністративну відповідальність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Агапов А.Б. Административная ответственность: учебник. М.: «Статут», 2000. 290 с.
2. Егорова Н.А. Уголовно-правовые формы борьбы с коррупцией в новых экономических условиях: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 – «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право». Саратов, 1996. 34 с.
3. Калугина Н.Г. К вопросу о понятии коррупционного правонарушения. Административное и муниципальное право. 2010. № 6. С. 56–57.
4. Максимов С.В. Коррупция. Закон. Ответственность. М.: ЗАО «Юринфор /R/», 2008. 142 с.
5. Мизерий А.И. Коррупция, власть, бизнес. Нижний Новгород, 2000. 190 с.
6. Миколенко А.И. Административный процесс и административная ответственность в Украине: учеб. пособие. 2-е изд., доп. К.: «Одиссей», 2006. 352 с.
7. Селихов Н.В. Коррупция в государственном механизме современной России (теоретические аспекты): дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01. Екатеринбург, 2001. 268 с.
8. Склад корупційного правопорушення. URL: https://pidruchniki.com/1127090448247/pravo/sklad_koruptsiynogo_pravoporushennya.
9. Скулиш Є.Д. Прояви корупції в сучасних умовах. Право України. 2010. № 11. С. 213–228.
10. Тихомиров Ю.А., Трикоз Е.Н. Право против коррупции. URL: <http://Rudocs.exdat.com/index-513472.html>.